

Dansk ornithologisk Forening stiftedes i 1906, og om dens Virken, og hvad der ellers er foregaaet paa Ornithologiens Omraade siden da, foreligger der saa gode Meddelelser i Foreningens Tidsskrift, at det vil være rimeligt her at standse med Udsigten over Ornithologiens Historie i Danmark.

LIDT OM GRAVÆNDERNES BIOLOGI

AF

VAGN HOLSTEIN

Af den Artikel, jeg i dette Tidsskrifts XX. Aargang skrev om Fuglelivet paa Einsidelsborg Gods, fremgaar det, at Gravanden *Tadorna tadorna*, der var en endog meget talrig Ynglefugl. I de ni Aar, jeg tilbragte paa Godset, havde jeg i Yngletiden næsten daglig Lejlighed til at iagttage Snese og atter Snese af Gravandepar, som havde deres Tilhold ved den lavvandede Fjord: Næraa Strand; og derfor var det mig i adskillige Aar en stadig Gaade, at det aldrig kunde lykkes mig at faa at se, hvorledes Gravænderne forholdt sig under Parringen.

At Grunden ikke var Mangel paa Udholdenhed fra min Side, følte jeg mig efterhaanden overtydet om. Mine Observationer af Gravandeparrene strakte sig ofte over mange Timer i Træk, ja, ikke helt sjældent over halve Dage og fandt Tid efter anden Sted paa de mest forskellige Tidspunkter paa saavel Døgnet som Aaret. Til Slut var det derfor ud fra en ren Sandsynlighedsbetragtning, jeg kom til den Overbevisning, at Gravænderne ikke parrer sig ude i Stranden, d. v. s. i det salte Vand, og Konsekvensen af dette Ræsonnement maatte derfor nødvendigvis blive, at jeg burde forlægge mine Observationsposter til Steder med fersk Vand. Det tog mig otte Aar at naa til dette Resultat gennem mine »negative« Iagttagelser — vi er ofte saa sendrægtige til at drage de rigtige Slutninger af det, vi ser foregaa, eller som i dette Tilfælde ikke ser foregaa, i Naturen; men da det først var gaaet op for mig, hvad jeg havde at gøre, varede det til Gengæld ogsaa kun een Time, inden jeg fik den første Gravandeparring at se, og af nogle faa Dages Iagttagelser lærte jeg

mere om Gravændernes Liv i Parringstiden end i de foregaaende otte Aar. Dette gik saaledes til:

Gennem Aarene havde jeg bemærket, hvorledes jeg i April—Maj altid kunde være sikker paa at træffe Gravænder i større og mindre Antal ved en bestemt Oversvømmelse paa en Eng, som ved en Dæmning var værnet mod Oversvømmelser fra Næraa Strand. Paa Engen fandtes om Foraaret efter Tøbrudstiden mange saadanne Oversvømmelser, med en Vandstand paa 10—30 cm, som hen paa Sommeren blev delvis udtørrede; men det var altid kun ved denne bestemte Oversvømmelse, som laa lige inden for Dæmningen, Gravænderne holdt til. Fra Vandhullet ud til Stranden var 2—300 m, og dets Udstrækning var ca. 30×100 m.

Da jeg, som ovenfor beskrevet, var blevet klar over, at jeg, fremfor stadig at blive ved Stranden, burde hellige et Ferskvandsomraade min Interesse, faldt det mig derfor naturligt at indrette mig et Skjul ved denne Oversvømmelse. Paa Dæmningen groede lige ud for den vestlige Ende af Vandhullet nogle forblæste Slaaenbuske, og blandt disse indrettede jeg mig ved Hjælp af nogle gamle Sække et Skjul, hvorfra jeg uset kunde iagttage alt, hvad der foregik ved Oversvømmelsen; her installerede jeg mig saa første Gang den 17. April 1929, forsynet med Kikkert og Notesbog, og hvad jeg oplevede, hidsætter jeg ordret efter de Notater, jeg nedskrev paa Stedet:

»Da jeg kom, 14³⁰, lettede en ret stor Flok Krikænder, *Anas c. crecca*, og en Del Gravænder, som fløj ad Stranden til. 14⁴⁰: Et Par Krikænder kom og smed sig ret langt fra mig. 14⁴⁵: De lettede atter. Et Par Rødben, *Tringa t. totanus*, stod paa Grønsværen lige ved Vandkanten. 14⁵⁸: En Stormmaage, *Larus c. canus*, lagde sig paa Vandet; men lidt efter lettede den igen. En Krage, *Corvus corone cornix*, blev to Gange meget forskrækket ved at opdage mig, da den vilde sætte sig i Tjørnene. 15⁰⁰: Et Par Gravænder kom og lagde sig spejdende foran Skjulet. Et Øjeblik efter kom der endnu et Par. ♂♂ »vævede« med Halsen, ♀♀ havde travlt med at pudse sig; ♂♂ »fløjtede« og »trillede« lidt en Gang imellem, og den ene svømmede sindigt efter den anden. Den ene ♀ stod paa en Tue, den anden paa ganske lavt Vand. 15¹⁵: Det ene Par lettede og fløj bort. 15¹⁸: Et Par Krikænder kom. 15¹⁹: En Gravand, ♂, kom; den badede og pjaskede sig saa Vandet stod i Sprøjt omkring

den. De to andre Gravænder sov; ♀ laa paa en Tue, ♂ stod paa ganske lavt Vand med Hovedet under Vingen. 15²⁶: Krikænderne lettede. 15³⁰: Et Par Gravænder kom; nu var der 5 Ænder. Den ♂, som kom alene, var gaaet op paa Engen, hvor den stod og pudsede sig efter Badet. 15³⁵: Det sidst ankomne Par parrede sig nu. Det foregik uden forudgaaende Ceremonier; ♀ svømmede lavt i Vandet, hvorpaa ♂ betraadte hende. Selve Parringen varede meget kort, og efter denne svømmede Parterne hver til sin Side. ♀ pudsede sig ivrigt. ♂ »kurrede« lidt lige efter Parringen og hakkede lidt i ♀'s Nakke. Ogsaa ♂ badede ivrigt nu. 15⁴³: Begge badede meget ivrigt; de dukkede sig saa Vandet rislede ned ad Ryggen, og slog med Vingerne i Vandet. 15⁴⁶: Nu gik det først ankomne Par i Vandet; ♀ svømmede meget dybt med fremstrakt Hals, hvorved Undersiden af Hals, Hoved og Næb laa i Vandet, hvorefter Parringen fandt Sted. ♂ gik derefter op paa Land for at pudse sig; ♀ laa stadig paa Vandet. ♀ fra Par Nr. 2 (sidstankomne) gik op paa en Tue. 15⁴⁸: Par Nr. 1 lettede nu. — Naar ♂♂ ligger paa Vandet eller staar paa Land, udstøder de ofte en fløjtende Trille, idet de retter Forkroppen op, trækker Næbbet op langs Brystet og slynger Halsen med et Kast lodret i Vejret. I det Øjeblik Hals og Næb naar deres øverste Stilling lyder Fløjtetrillen, melodisk og smuk. — 15⁵⁵: 5 Krikænder kom. 16⁰⁰: En Skærpiber, *Anthus spinoletta littoralis*, gik lige ud for mit Skjul og søgte Føde mellem Tuerne i Vandkanten. Gravandeparret Nr. 2 stod nu og pillede sig, ♀ paa en Tue, ♂ paa lavt Vand. 16⁰⁷: Et Gravandepar kom fra Øst (inde fra Land) og gjorde Mine til at ville kaste sig, men de fortrød det i sidste Øjeblik. 16⁰⁹: Par Nr. 2 lettede. 16¹²: Et nyt Par kom, og Hannen jagede i Nedslaget den enlige ♂, som længe havde staaet paa Grønsværen, op, hvorefter denne fløj bort. Krikænderne »blyttede«, fordi en Krage kom lavt hen over min Busk og skraalede op ved Synet af mig. Gravænderne laa stille paa Vandet og pudsede sig. 16¹⁵: De 5 Krikænder lettede. 16¹⁷: Gravandehannen var gaaet paa Land og stod og pudsede sig lige ved Vandkanten; den sov efterhaanden. 16²⁴: Et nyt Par kom. ♂ fra Parret, som var her i Forvejen, vaagnede op og jog efter den nyankomne ♂. De to ♂♂ jog efter hinanden og efter den sidst ankomne ♀. 16⁴⁰: De to Par parrede sig samtidig. — ♀♀ er helt under Vandet, naar Parringen foregaar.

♂ holder med sit Næb i ♀'s Nakke og bliver ved dermed efter Parringen, saa ♀ bliver tvunget helt over paa Siden, idet ♂ gaar ned fra hendes Ryg. Det er ganske øjensynligt Hunnen, som angiver, naar Parringen skal finde Sted. Ved at hun lægger sig meget dybt i Vandet, betyder hun Hannen, at nu er Tidspunktet kommet. Efter Parringen er der livlige Badescener. — 16⁴³: Nu parrede det ene Par sig igen. ♀ blev næsten helt borte i Vandet, da den indbød til Parring. Selve Parringen varede kun kort, faa Sekunder. — Forud for ♂'s Trille gaar undertiden en kraftig Hvæsen. — 16⁵⁶: Skærpiberen gik og kvidrede en lille Sang, som minder noget om Løvsangerens. 17¹⁶: Nyt Par Gravænder. 17¹⁷: Atter et Par. ♀♀ siger: ga-ga-ga-gak-karrak-karrak. — Ogsaa under Flugten er det udelukkende Hunnerne som »gakker«, Hannerne fløjter kun. — 17²⁷: En Parring foregik; man kunde tælle til 10; ♂ gik straks efter paa Land for at pudse sig; denne ♀ »knarrede« noget under Parringen. 17⁴⁰: Jeg gik.«

Den 18. April tilbragte jeg atter nogle Timer bag mine Sække, og om dette Ophold meddeler Notesbogen følgende:

»Kom 4⁴³: Solen endnu ikke oppe. Baade Sædgæs, *Anser f. fabalis*, Gravænder og Krikænder lettede, da jeg kom. 5⁰⁰: En Rørspurv, *Emberiza s. schoeniclus*, sad og »tvittede« i Tjørnen. 5⁰⁷: Et Par Gravænder kom og smed sig paa Vandet ret langt fra mig. 5⁰⁹: Et nyt Par kom. ♂♂ laa og fløjtede: Tjuk-tjuk-tjuk; de nikkede med Hovedet og svømmede efter ♀♀. En Rødbens Parringsang lød et Sted i Nærheden; en Hørsøgø, *Capella g. gallinago*, »vrinskede«. 5¹⁴: Et nyt Par Gravænder nærmere ved mig. ♀ gik op paa en Tue for at pudse sig. En Rødben vadede mellem Tuerne, nær ved Anden, og fløjtede: Tjy-æ. Sidstankomne Gravandehan »vævede« med Halsen og fløjtede. — Naar ♂♂ »væver«, foretager de en Bevægelse med Hoved og Hals, som drejede de et Lirekassehaandsving med Næbbet. — En ♀ »knarrede«. ♂♂ jog efter hinanden og svømmede begge efter samme ♀. 5²¹: 3 Hejrer, *Ardea c. cinerea*, trak over. En Skærpiber gik syngende omkring foran mig. De to Par Gravænder laa nu nær ved hinanden; ♂♂ »vævede«. 5³⁰: De holdt sig i Ro i Nærheden af en »Ø«. En Ryle, *Calidris alpina schinzii*, foredrog sin Parringsang. Det blæste op fra S. V., og Vejret graaned. 5⁴⁰: Begge Andeparrene lettede lidt efter hinanden, først Hunnerne, idet de »ga-ga-ga-gakkede«. 5⁵⁰: Først kom et Gravandepar og

derpaa en enlig ♀, som »gakkede«, da hun kom. 5⁵¹: Den enlige ♀ fløj »gakkende« bort; nu kom hun igen efter at have fløjet et Sving; hun kaldte stadig, men lettede nu atter og kom igen. 6⁰⁰: Nu parrede Parret sig medens den enlige ♀ »gakkede« og kaldte, og 6⁰¹ kom Magen; 6⁰⁵ parrede de sig. Hunnen opfordrede flere Gange Hannen til Parring ved at svømme dybt i Vandet, saa kun lige Ryggen og Hovedet saas; den dykkede ogsaa et Par Gange helt under Vandet. Denne Parring varede usædvanlig længe (jeg talte til 40), og efter Parringen svømmede de i Kreds om hinanden. ♀'s Hoved var under Vandet saa længe Parringen stod paa. De gik nu i Land og pudsede sig. En Flok Stære, *Sturnus v. vulgaris*, fouragerede i Vandkanten. 6¹⁰: En Svaleklire, *Tringa ochropus*, fløjtede. 6¹³: Nu lettede det sidst ankomne Andepar. 6¹⁵: En Spurvehøg, *Accipiter n. nisus*, fløj forbi. 6²⁴: Nu parrede det Par sig igen, som første Gang gjorde det 6⁰⁰. ♂ havde en Tid dels staaet dels gaaet oppe paa Grønsværen. Han gik saa i Vandet og svømmede raskt hen mod ♀. Baade ♂ og ♀ svømmede nu frem og tilbage, idet de dyppede Næbbet og Hovedet ned i Vandet. Da det havde varet en lille Tid, lagde ♀ sig dybt i Vandet, og Parring fandt Sted. ♀ laa helt paa Siden, da Parringen var forbi, holdt nede ved ♂'s Tag i hendes Nakke. Efter Parringen gik de paa Land. 6⁴³: Jeg gik.«

Som saaledes beskrevet artede Livet sig ved dette Vandhul April Maaned ud og et Stykke ind i Maj; endnu 6. Maj saa jeg, hvorledes et Par Gravænder parrede sig to Gange med 1 à 2 Minutters Mellemlum.

Bemærkelsesværdigt er det, at jeg ved mine talrige Observationsbesøg ikke saa et eneste Par Gravænder parre sig i noget andet af den store Engstræknings mange Vandhuller, skønt de tilsyneladende saa akkurat lige saa indbydende ud, som det udvalgte. Jeg er derfor overbevist om, at Gravænderne paa en Egn har ganske bestemte »Parringspladser«, som de flittigt besøger, ofte mange paa en Gang. Jeg har saaledes set indtil 7 Par samtidig i og ved dette forholdsvis lille Vandhul. Indenfor Godsets Omraade, som omfattede ca. 1500 ha., tror jeg sikkert, at der kun fandtes 2 à 3 »Parringspladser«, alle Ferskvandshuller paa Engene i Strandens Nærhed; og denne min Tro begrundes jeg paa, at jeg gennem de 9 Aar, jeg opholdt mig paa Godset, altid

i Foraarstiden kunde være sikker paa at træffe et større eller mindre Antal Gravænder disse Steder.

Det undrede mig ikke saa lidt, at jeg allerede den 17. April blev Vidne til saa mange Parringer, da Gravændernes Æglægning efter min Erfaring normalt først begynder de sidste Dage af April (det tidligst lagte Æg, jeg har set, stammer fra 20. April). At Gravænderne parrer sig allerede omkring Midten af April, kunde tyde paa, at der hengaar adskillig Tid mellem Parring og Æglægning.

Mine Iagttagelser af Gravændernes Forhold kan i korte Træk resumeres som følger:

1. Parring finder kun Sted i fersk Vand.
2. En Egns Gravandebestand har ganske bestemte »Parringspladser«, ved hvilke mange Par, ofte samtidig, indfinder sig for at foretage Parringen.
3. Det er Hunnen, som bestemmer, naar Parringen skal foregaa; og den indbyder dertil ved at lægge sig dybt i Vandet foran Hannen. Vil Hannen forsøge at fremtvinge en Parring, hvilket jeg har set enkelte Gange, mislykkes det altid paa Grund af Uvilje fra Hunnens Side.
4. Noget udpræget Parringsceremoniel findes ikke. Undertiden, men langt fra ofte, ses Han og Hun svømme i Kredse om hinanden saavel før som efter Parringen.
5. Selve Parringen varer kun kort, fra 10 til 40 Sekunder; men den kan gentages i Løbet af kort Tid.
6. Hannens og Hunnens Stemmer er ganske forskellige. Hunnen »gækker«, medens Hannen kun »fløjter« og »triller«.
7. Hunnen flyver altid forrest, tæt fulgt af Hannen, og begge lader ofte deres Stemmer høre under Flugten.

Selv om det er min Overbevisning, at jeg nu har løst den Gaade, som Gravændernes Parringsforhold gennem mange Aar var for mig, saa vil det dog være af stor Interesse, i hvert Fald for mig, at erfare, om andre har gjort Iagttagelser, som enten kan bekræfte eller afkræfte min fremsatte Teori om »Parringspladserne«. I vor ornithologiske Litteratur foreligger, mig bekendt, intet derom.
